

משך חכמה

פרשת בהר, פרשת השמיטה, פסקאות א - ט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תפו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

פרשת השמיטה

ויקרא כה, א - א' וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר: (ב) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וְשַׁבְתֶּהּ הָאָרֶץ שִׁבְתָּ לָהּ: (ג) שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שְׂדֶךְ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמַר פְּרִמָּה וְאִסַּפְתָּ אֶת תְּבוּאֹתֶיהָ: (ד) וּבַשְּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שַׁבְתָּ שַׁבְתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שִׁבְתָּ לָהּ שְׂדֶךְ לֹא תִזְרַע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמַר: (ה) אֵת סְפִיחַ קִצְיֹרְךָ לֹא תִקְצֹר וְאֵת עֵבְבֵי נִזְיֹרְךָ לֹא תִבְצַר שְׁנַת שַׁבְתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ: (ו) וְהִיְתָה שַׁבְתָּ הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָהּ לֶךְ וּלְעִבְדְּךָ וּלְאִמְתֶּךָ וּלְשִׁכְיֹרְךָ וּלְתוֹשֵׁבְךָ הַגֵּרִים עִמָּךְ: (ז) וּלְבַהֲמֹתֶיךָ וּלְחַיָּה אֲשֶׁר בָּאֶרֶץ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאֹתֶיהָ לְאָכֹל:

פסקאות: א - ט

[א]

כה, א-ד) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר: (ב) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וְשַׁבְתֶּהּ הָאָרֶץ שִׁבְתָּ לָהּ: (ג) שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שְׂדֶךְ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמַר פְּרִמָּה וְאִסַּפְתָּ אֶת תְּבוּאֹתֶיהָ: (ד) וּבַשְּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שַׁבְתָּ שַׁבְתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שִׁבְתָּ לָהּ שְׂדֶךְ לֹא תִזְרַע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמַר:

(ב - ג) דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם, כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם ושבתה הארץ שבת לה'. שש שנים תזרע שדך וכו'. הביאור¹, כי דרך מוכר שדהו - בעין רעה. אינו רוצה לנפשו כי יהנה הלוקח ממנה. ירצה כי לא יזרע ולא יקצור והארץ תשם ויתאבל הקונה. לא כן הנותן - בעין יפה - רוצה שישמח המקבל ויכיר טובתו. ולכן הקדים, שלא תדמו כי אני בעין רעה אליכם וחפץ שהארץ תשם. לא כן - חלילה - שכל נותן בעין יפה נותן וכל שכן אנכי², הבורא כל, הבוחר בישראל עמו. וזה שאמר "כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם" - בטח בעין יפה הוא מאוד, שהשית אינו מצפה לתשלום גמול חלילה, ודאי כי אני נותן - חפצי שתשבעו מטובה ותתענגו בה מרוב כל. ורק זה מחוקותיה "ושבתה הארץ שבת לה" - שאתם הנכם אצלי כאנשי קודש וארצכם קודש³. ואפילו הארץ שהיא לה' חלה עליה שביעית⁴, וזה הנוטע כרם להקדש חייב בשביעית [ירושלמי סוף מקום שנהגו]. שש שנים תזרע ושש שנים תזמור ואספת כו' ובשנה השביעית שבת שבתון⁵, פירוש⁵, שתהנה כל השש שנים ותאסוף תבואתה, וזה חפצי שתשבע מרוב טובה. רק "בשנה השביעית שבת שבתון", שזה⁶ מחוקי התורה המורים על ההשגחה וההנהגה הנסית, אשר ברצות ה' תתן הארץ פריה לשלוש השנים. שאלמלא⁷ אין טעם בשמיטה רק לקיים הנהגה הנסית התמידית

⁵ בא ליישב דלכאורה כל פסוק ג' צריך ביאור, שדי לכתוב מיד "ובשנה השביעית שבת שבתון כו'", שהרי אין צורך לכתוב שמותר לזרוע ולאסוף כל הששה שנים. ומיישב שזה על דרך המבואר לעיל, שהתורה באה לדקדק ולבאר שלא תחשבו חלילה ששמיטת הארץ היא בגלל שאני נותן בעין רעה, אלא להפך רצוני וחפצי שתזרעו כל השנים, אלא שבשנה השביעית, מחוקי התורה לעשות שמיטה.

⁶ בא ליישב, מה כונת הכתוב "שבת שבתון יהיה לארץ", הוה לכתוב מיד ובשנה השביעית שדך לא תזרע כו'. ועוד הא כבר כתיב בפסוק ב ושבתה הארץ, ועוד מה הכונה "יהיה לארץ" מספיק לכתוב "שבת שבתון שבת לה". ומבאר דכונת הכתוב לרמז שטעם השמיטה היא להראות ההנהגה הניסית שהארץ שובתת בשנה השביעית כיון שכבר עשתה תבואה בשנה השישית לשלוש שנים, וזה הכונה ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה ממילא לארץ, כיון שתעשה תבואה בשנה השישית לשלוש שנים.

⁷ עכשיו בא ליישב מדוע כפל הכתוב כאן וכתב "שבת לה", ומבאר לשיטת ביאורו שמלבד הטעם של הנהגה ניסית בשנה השביעית שעשת תבואה

¹ [א] בא ליישב: א. מדוע כתוב בפסוק ב, "אשר אני נותן לכם" שלכאורה הוא מיותר. ועוד, מדוע כתוב "אשר אני נותן", ולא בקיצור "שנתתי לכם". ב. מדוע כתוב "ושבת הארץ שבת לה", מספיק לכתוב "כי תבאו אל הארץ שש שנים תזרע" כו'. ג. כיון שכתוב "ושבתה הארץ", די בזה, ומדוע כתוב "שבת לה". ד. מה משמעות המושג שבת לה'.

² ובזה מיושב מדוע הקדים למצות שמיטה לומר "אשר אני נותן", דקדק לומר שה' נותן, וכל נותן בעין יפה, ובמיוחד אנכי אני הנותן. ומיושב דקדוק א.

³ לפיכך לפני שמפרט מצות השמיטה, התורה מבארת טעמה של שמיטה, שמפני שישאל קדושים, לפיכך כשתבואו לארץ והארץ תהיה שלכם, צריכים אתם להשבית הארץ, לכן כתיב "כי תבואו - ושבתה הארץ". ומיושב דקדוק ב.

⁴ עכשיו בא ליישב דקדוק ג מדוע כתיב "שבת לה", ומיישב, שהכתוב בא לבאר שלא רק הארץ שהיא שלכם חייבת לשבות, אלא אפילו הארץ שהיא לה', דהיינו הנוטע להקדש, גם הארץ חייבת שמיטה, ומיושב דקדוק ג-ד.

משך חכמה

פרשת בהר, פרשת השמיטה, פסקאות א - ט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדונינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תפו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

נטע כרם להקדש פטור מן הערלה, וכן הקדיש חיה ועוף ושחטן פטורים מן הכיסוי והאיל וההקדש קודם לחיוב מצותם - לא כן, רק תיכף כי תבואו תדעו שתשבות הארץ שבת לה¹², ומתחילה אינה קנויה לכם על שנה שביעית, והיא לכם רק על שש שנים¹³, וחייב השנה השביעית בא מתחילת ביאתכם בראשית השש שנים. ולכן חל אף על ההקדש, ואף דבר שלה' חל עליו שביעית, ונאכלים פירותיו בלא פדיון¹⁴. ודו"ק ונכון בלשון הכתוב.

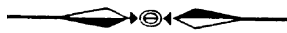

[ג]

ובתורת כהנים (פרק א פיסקא ב)¹⁵ "שבת לה", כשם שנאמר בשבת בראשית "שבת לה", כך נאמר בשביעית "שבת לה".

¹³ פי' ובוזו מיושב מדוע הכתוב מצריך לכתוב שש שנים תזרע שדך כו', כי בא להורות שכל עבודת הקרקע בשש שנים הינם בשדה שכבר חל עליה קדושת שביעית לשנת השמיטה מיד כשבאו לארץ.

¹⁴ ובדרך הזו גם מיושבים כל הדקדוקים שכתבנו בתחלה: א. כתוב בפסוק ב, "אשר אני נותן לכם" להורות שאני הנותן, ואני בעל הבית על הקרקע, ונתתי אותה לכם על דעת כן שהיא שלי מיד לחול עליה דין שביעית בשנת השמיטה, ולכן כתוב "אשר אני נותן" ולא בקיצור "שנתתי לכם". ב. כתוב "ושבת הארץ שבת לה", כדי לדקדק שמיד כשבאו כבר עליהם חיוב שמיטה לשנה השביעית, ולכן לא כתוב רק פי תבאו אלא הארץ שש שנים תזרע כו'. ג. אע"פ שכתוב "ושבתה הארץ", כפל וכתב "שבת לה", כדי להורות שהארץ שלי והשמיטה היא שלי, לכן לא מהני להפקיעה קדושת שמיטה ממנה ע"י הקדש. ד. וזה משמעות המושג שבת לה', דהיינו הארץ שהיא לה' תשבות.

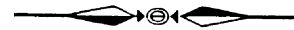
¹⁵ [ג] ז"ל הספרא (בהר פרשה א) "שבת לה", כשם שנאמר בשבת בראשית שבת לה', כך נאמר בשביעית שבת לה". ורש"י (כה, ב ד"ה שבת) מפרש כפשוטו, שכשם ששמירת השבת צריכה להיות לשם ה' כך שמירת השמיטה צריכה להיות לשם ה'. והרמב"ן מבאר שכונת הספרא שיש שייכות על פי סוד בין שבת לשביעית. ורבינו בא לפרש דדינא קאמר, שקדושת שביעית אינה תלויה בקריאת הבית דין לשנה שביעית, אלא קדושת שביעית חלה על הקרקע מעצמה כשבת שחלה ללא קריאת בית דין, מה שאין כן יובל תלויה בקריאת הבית דין כיום טוב, לפיכך אמרו בספרא שהכתוב שבת לה'

בשנה השביעית די. כל שכן שיש בזה כמה ענינים עמוקים מבינת אנוש, רק מושגים להשם האמיתי היודע כל, וזה "שבת שבתון לה", והבן.

[ב]

ויתכן עוד⁸, כי הירושלמי אמר שם טעמא ששביעית חלה על ההקדש, דהוי קקדם הפקרו לנדרו. והיינו¹⁰ שכמו ששדה מקנה אם הקדישה יוצאה ביובל, שאין מקדיש אדם דבר שאינו שלו, כדמפרש בערכין, שאינה של מקדיש רק עד יובל. כן בשביעית¹¹ אינה שלו, ומי שמקדיש כרמו הוה כהקדישה במה שאינו שלו וכאילו קדם הפקרו לנדרו. לכן אמר הכתוב, שלא תדמו שהארץ שלכם לזרעה ולזמור, ואח"כ המצוה עליכם להשמיט שנה אחת - ולכן אם קדם ההקדש הרי על הקדש אינו חל שביעית, וכמו

בשנה השישית לשלוש שנים, יש עוד טעם כמוס "שבת לה", יש בשמיטה סוד הידוע רק לה', ואתם אינכם צריכים לדעת טעם זה, כיון שגם לולי טעם זה, די בזה שיש להראות הנהגה ניסית בשנה השביעית כדי לעשות שמיטה.

⁸ [ב] בא ליישב עוד טעם מדוע כפל הכתוב בפסוק ב וכתב ושבת הארץ שבת לה', ושוב בפסוק ד שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה', והפסיק בשש שנים תזרע כו' והוא פלא. ומבאר בדרך אחרת את עומק הפסוקים, ובדרכו זו גם מיושב כל הדקדוקים כפי שנבאר בסוף דבריו.

⁹ פירוש, הטעם שחל על שדה הקדש שמיטה אפילו שאינה שייכת לכם, כיון שקדם שנת השמיטה להקדש שהקדיש את השדה, לפיכך כיון שכבר חל על השדה דין שמיטה, אינו יכול להפקיע את השמיטה ממנה.

¹⁰ הוקשה לרבינו הרי באמת קדם ההקדש לשמיטה, שהרי נטע את הנטיעה עבור הקדש ומדוע חל שמיטה על ההקדש. ומבאר שאין לנו בעלות על הקרקע באמת, ודיננו בקרקע שדה אחוזה, כדין שדה מקנה לענין שמיטה.

¹¹ פי' לענין דין שביעית, אין השדה שלנו, אלא היא כשדה מקנה, לכן אפילו אם נוטע להקדש, מכל מקום דין שביעית, דהיינו הפקרו, קודם למה שהקדיש השדה כיון שהשדה כשדה מקנה שלא יכול לחול עליה הקדש.

¹² ובוזו מיושב היטב ככפתור בפרח סדר הפסוקים, שמיד כשתבואו לארץ חל על הארץ מיד קדושת שביעית עוד לפני שאתם מתחילים לזרוע ולקצור כי הארץ שלי, וכשאתם זורעים שש שנים אתם זורעים בארץ שלי, שכבר חל עליה דין שמיטה, לפיכך לא יועיל להקדישה ולהפקיע ממנה דין שמיטה.

משך חכמה

פרשת בהר, פרשת השמיטה, פסקאות א - ט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

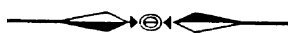
תשפ"ב, גליון מס' תפו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

מב) שהאריך הרבה בזה. לא כן יובל כתוב בו (פסוק כ)
"וקדשתם" - שאתם מקדישים אותו. "כי יובל הוא קודש תהיה
לכם" (פסוק יב), וכמו שכתוב גבי ימים טובים (לעיל כג, ז)
"מקרא קודש יהיה לכם". משום¹⁶ ששמיטה מורה על חידוש
העולם "כי לי הארץ" (כה, כג)¹⁷, כמו שבת, אבל יובל מורה על
שילוח עבדים, שזה כיצאת מצרים וכיום טוב שהוא "זכר
ליציאת מצרים". ואם היא יובל¹⁸ - אז (פסוק יא) "לא תקצרו את
ספיחיה וכו' נזיריה". אבל בשביעית כתוב (פסוק ה) "קצירך
ונזירך", שהאדם מוכרח שלא לזרוע ולא לזמור. רק ביובל תלוי
אם הוא יובל, וכמו שבארתי שעשו בית דין הדברים האלה.

[ד]

ויש בזה דברים עמוקים על דרך האמת¹⁹ נטועים על שדמות
הזהר הקדוש. ומהם פרשת תצוה "בשנת החמישים תשובו" -
דא עלמא דתשובה, ודא עלמא דנפיק מניה תורה. וזה לשון הזהר

שבשמיטה כתיב: "ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה' שךך
לא תזרע וכןךך לא תזמר: את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא
תקצר שנת שבתון יהיה לארץ". הנה התורה כוללת ללא הפסק את כל דיני
שמיטה של זריעה וקציר ספיחים ובצירה, אבל ביובל התורה מפסיקה בין
דיני יובל במילים יובל היא כו' כדכתיב (ט-יא) "והעבדך שופר תרועה
בחדש השבעי בעשור לחדש ביום הפורים תעבירו שופר בכל ארצכם:
וקדשתם את שנת החמישים שנה וקראתם דרור בארץ לכל ישביה יובל הוא
תהיה לכם ושבחתם איש אל אחותו ואיש אל משפחתו תשובו: יובל הוא שנת
החמישים שנה תהיה לכם לא תזרעו ולא תקצרו את ספיחיה ולא תקצרו את
נזיריה". הנה התורה מפסיקה בין דיני שילוח עבדים לאיסור זריעה קצירה
ובצירה במילים יובל הוא כו'. ולפי המבואר שיש חילוק לדינא בין שמיטה
ליובל שיוכל אינו חל מעצמו רק אם בית דין נהגו בשילוח עבדים, מדוקדק
היטב כונת התורה, שבשמיטה שחלה מעצמה כתבה התורה את כל דיני
שמיטה ללא כל הפסק, אבל דיני יובל שתלויים בקדושת בית דין הפסיקה
תורה במילים "יובל הוא", כלומר אם הוא יובל, דהיינו שעשיתם כל האמור
לעיל, אז יחול איסור זריעה קצירה ובצירה, מה שאין כן בשביעית.

¹⁹ [ד] לאחר שביאר המשך חכמה שיש הבדל לדינא בין שמיטה ליובל,
ולאחר שביאר טעם ההבדל בדרך הפשט, הולך ומבאר טעם ההבדל בין
שמיטה ליובל על פי הסוד. ותוכן דבריו, ששנת היובל היא בסוד יום

עיין רמב"ן (כאן בד"ה שבת לה'). אולם לעניות דעתי נראה,
דדינא אתי לאשמועינן, דכמו דקדושת שבת חלוקה מקדושת יום
טוב, דשבת קביעא וקיימא, ויום טוב ישראל מקדשי להו, ובידם
להקדים זמנו או לאחרו, לא כן שבת קביעא וקיימא [עיין ביצה
יז, א]. כן חלוקה קדושת שביעית מקדושת יובל, דכל מה שנוהגת
בשביעית נוהג ביובל, רק דיובל תליא אם לא תקעו, או לא שלחו
עבדים לחירות, או לא החזירו קרקעות, אז מותר בחרישה וזריעה
ואינו יובל כלל, כמפורש לקמן ובראש השנה דף ט, ב. וכן פסק
הרמב"ם להלכה פרק י משמיטות. לא כן שמיטה, הוא קדוש
בעצמותו, ואפקעתא דמלכה הוה, ואינו תלוי בקדושת ישראל.
לכן גבי שביעית קאמר "שבת לה". ואף אם לא ספרו מנין
השנים ולא השמיטו וגדרו שדותם באבנים, בכל זאת הוא הפקר
ופטור ממעשר ואפקעתא דמלכא הוה. [ומזה מוכרח דלא כשיטת
רז"ה דצריך לקדש שביעית גם כן]. ועיין מהרי"ט (חלק א סימן

מורה שקדושתה תלויה בה' ולא בבית דין, כשבת בראשית שקדושתה
תלויה בה' ולכן בשניהם כתבה תורה שבת לה'.

¹⁶ לאחר שביאר רבינו החילוק בדינא בין יובל לשמיטה, מבאר על פי דרך
הפשט, מה הטעם באמת ששמיטה אינה תלויה בקידוש בית דין ויובל תלוי
בקידוש בית דין, ומבאר, ששמיטה באה להורות על חידוש העולם, שכל
יום חשוב גם כשנה, וכשם שביום השביעי שבת לה' להורות שביום השביעי
שבת וינפש, כך גם צריך לשבות בשנה השביעית להורות על שביום השביעי
שבת וינפש, והיא עדות על חידוש העולם, אבל יובל אין לו שייכות לעדות
על חידוש העולם, אלא הוא יום טוב שנתן ה' לישראל בשנת החמישים,
וכשם שכל הימים טובים הם זכר ליציאת מצרים גם יובל זכר ליציאת
מצרים, ולכן חייבה תורה לשלח העבדים זכר ליציאת מצרים שיצאנו
מעבדות לחירות, וכיון שיוכל הוא יום טוב, קדושתו תלויה בבית דין כשם
שכל קדושת המועדים תלויה בבית דין. והטעם ששבת אינה צריכה קדושת
בית דין ויום טוב צריך, מבאר רבינו בסוף דבריו, כיון ששבת היא עצמה
מורה על חידוש העולם, דהיינו עצם השביתה היא עדות שה' ברא העולם
בששה ימים ובשביעי שבת, לפיכך חל על יום השביעי קדושת השבת ללא
קידוש בית דין, אבל יום טוב, עצם היום טוב אינו עדות ליציאת מצרים, לכן
צריכים בית דין לקדשו, ולא יחול עליו קדושה ללא קידוש בית דין.

¹⁷ פסוק זה איירי בדין מכירת שדה אחוזה, מכל מקום הביאו רבינו, כי הוא
סמוך לפרשת שמיטה, ועולה בטעמו גם על זה.

¹⁸ רבינו מוכיח את שיטתו שיוכל תלויה בבית דין מדקדוק הפסוקים,

משך חכמה

פרשת בהר, פרשת השמיטה, פסקאות א - ט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תפו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

שמפני ששבת הוא בעצמו מורה על חידוש העולם, לכן לא צריך קידוש בית דין. וזה הטעם גבי שביעית נמי, וכמו שנתבאר.

[ה]

כא, ג) שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמר פריה ואספת את תבואתה:

טעם שהשנה השביעית שמיטה

כא, ג) שש שנים. ענין השנים²², כימי בראשית, וכן אמרו (תורת כהנים פרק א ב) כשם שנאמר שבת לה' בשבת בראשית, כן בשמיטה. ולזה, ביום שלישי וביום ששי נאמר כי טוב שתי

אתמר בן חמשים לזקנה בהיא דאתמר אל תבוז כי זקנה אמך כו", עיין שם.

²² [ה] תוכן דבריו, דבא לתת טעם בדרך הפשט, מדוע דוקא השנה השביעית קודש לה'. ומבאר, שהשנים הם באותו בחינה של ימי בראשית, וכשם שכל יום בשבוע יש לו בחינה אחרת, כך כל שנה יש לה אותה בחינה של אותו היום בשבוע, וכיון שיום שביעי הוא שבת לה', כך השנה השביעית היא שבת לה'. וזה ביאור הספרא (בהר פרשה א, פרק א, ב), וז"ל "שבת לה'. כשם שנאמר בשבת בראשית שבת לה' כך נאמר בשביעית שבת לה' ע"כ. והנה חז"ל באו לפרש מדוע כתיב לשון שבת בשמיטה, והרי הוא לשון שבת בראשית, ומה ענינו לשמיטה, ולכאורה אין ביאור מה שתירצו בזה, אבל לדברי המשך חכמה מבואר היטב, שכונת חז"ל לבאר דהטעם שלשון שבת כתיב בשמיטה, כיון שבחינת כל שנה היא באותה בחינה של כל יום מימי בראשית, וכשם שבחינת יום השביעי הוא שבת לה', כך בחינת השנה השביעית היא שבת.

ועל פי זה מבאר המשך חכמה מדוע בשנה השלישית והשישית חייב לתת מעשר עני, ובשאר השנים מעשר שני, כיון שביום שלישי וביום שישי כתוב בתורה פעמיים "כי טוב", לפיכך יום שלישי ויום שישי הם ימים שראוי להטיב בהם לזולת להיות טוב, לכן גם בשנה השלישית והשנה השישית ראוי להטיב בהם לזולת, לפיכך ציוותה תורה להטיב לעני בשנים הללו.

הקדוש (שמות קפג): ההוא יומא עלאה דעלייהו, דאיהו יומא דחמשין דשליט על מ"ט יומין רזא דכללא דאורייתא במ"ט אנפין. וכדין ההוא יומא עלאה כו' אפיק אורייתא כללא במ"ט אנפין. עכ"ל. וזה שאמר (פסיקתא דרב כהנא, פיסקא כד - שובה²⁰) שאלו לחכמה נפש החוטאת תמות כו' תורה כו' יקריב קרבן, והענין עמוק. וזה (משלי כג, כב) "אל תבוז כי זקנה אמך"²¹. וזה סוד תורה שבעל פה, וגבוה מעל גבוה יש לדבר בזה, ואין כאן מקומו להאריך. והוא עלמא דחירות, כמו שכתוב בזוהר הקדוש "וחמשים יצאו בני ישראל ממצרים", היינו סוד חמשים. וזה דכתיבא אורייתא (שמות לב, טז) "חרות על הלוחות" - חירות משעבוד וכו' חירות ממלאך המות ודו"ק בכל זה. ולקמן יבואר,

המישים של ספירת העומר, יום נגד שנה, והתורה כולה כלולה מארבעים ותשע מידות, שהם ארבעים ותשע ימי הספירה, ויום החמישים הוא יום קבלת התורה שהוא יום של תשובה, ובו ניתנה תורה, ורק על ידי התורה יש חירות משיעבוד וממלאך המות, לפיכך חייבה תורה לשחרר העבדים ביובל כיום מתן תורה, שהיא חירות. ובחינת היובל אינו דומה כלל לבחינת השביעית שהיא בחינת שבת, ויובל בחינת יום קבלת התורה. ובזה מובן מדוע יובל צריך קידוש בית דין ושביעית לא, כיון שלקבלת התורה צריך קידוש והסכמה מלמטה, שלכן רק כשאמרו נעשה ונשמע קבלו את התורה, אבל השבת אינה צריכה קדוש והסכמה מלטה, ולכן ניתנה השבת במרה לפני קבלת התורה, כי היא מקודשת ועומדת מעצמה, לכן שביעית אינה צריכה קדושת בית דין, ויובל צריך קדושת בית דין.

²⁰ וז"ל "[ז] טוב וישר י"י על כן יורה חטאים בדרך וג' (תהלים כה: ח). שאלו לחכמה החוטא מהו עונשו, אמרה להם וחטאים תרדף רעה (משלי יג: כא). שאלו לנבואה החוטא מהו עונשו, אמרה להם הנפש החוטאת היא תמות (יחזקאל יח: ד). שאלו לתורה חוטא מהו עונשו, אמרה להם יביא אשם ויתכפר לו", ע"כ. הנה מבואר שרק לתורה יש כח לכפר, אבל בבחינת חכמה ונבואה אין כפרה לחוטא, לפיכך יום חמישים שהוא יום קבלת התורה, הוא בלבד יום תשובה, ועל ידי התשובה יהיה חירות משיעבוד ומעונש מלאך המות.

²¹ רבינו התכוון כאן לתיקוני זוהר (תקונא עשרין וחד ועשרין דף נו עמוד א) וז"ל: "ביומא דחמשין שרייא שכינתא עלאה בה ואתקריאת מתן תורה ועמודא דאמציעתא איהו תורה דאתייהבת בחמשין יומין דשבועות ועליה אתמר בן חמשים לזקנה בהיא דאתמר בה כי זקנה אמך ועלה אתמר כי אם לבינה תקרא בגין דאיהי ה' וסלקא באת י' לחמשין חמש זמנין עשר ועלה

משך חכמה

פרשת בהר, פרשת השמיטה, פסקאות א - ט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תפו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[ז]

ביאור מופלא בשיטת הרמב"ם והגאונים בחישוב מנין שנת השמיטה

ובתורת כהנים²⁶ (פרשה א פסקא ו) יכול אף שנת היובל תהיה עולה למנין שני שבוע, תלמוד לומר שש שנים תזרע שדך וכו' שני זרעים עולות ממנין שני שבוע, ואין שני היובל עולות ממנין שבוע. בזה אנו רואים דלא כמו שחשבו רבותינו בעלי התוספות בראש

כו', "משמע ששילוח עבדים בשנת היובל מתחיל ביום הכיפורים. ומהכתוב (פסוק י) "וְקָדְשָׁתֶם אֶת שְׁנַת הַחֲמִישִׁים שָׁנָה", משמע שכל השנה מקודשת מראש השנה, שהיא תחילת השנה. ונחלקו בראש השנה (ת, ב) בביאור הפסוקים חכמים ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא, דרבי ישמעאל מפרש שמראש השנה אינם משועבדים, אבל ביום כיפור יוצאים לחירות, וחכמים סוברים שבאמת משועבדים העבדים עד יום הכיפורים, והא דכתיב וקדשתם את שנת החמישים בא ללמד דין אחר. ונחלקו הראשונים ממתי אסורה עבודת הקרקע לחכמים, עיין אנציקלופדיה תלמודית כרך כב, יובל,

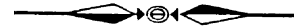
טור קיב]

ג. ועוד תניא בראש השנה, על הא דכתיב (ויקרא כה, יא) "יִוָּבֵל הוּא שְׁנַת הַחֲמִישִׁים שָׁנָה תְּהִיָּה לָכֶם" מה בא ללמד יובל היא, ומפרש הש"ס דלפי רבי ישמעאל שסובר שמוסיפין על היובל מראש השנה לענין שילוח עבדים, הוה אמינא שנוסיף על היובל תוספת קדושה כשיוצא היובל, ותהיה קצת שנת החמישים ואחת בקדושת היובל, לפיכך כתיב "יִוָּבֵל הוּא שְׁנַת הַחֲמִישִׁים שָׁנָה תְּהִיָּה לָכֶם", שרק שנת החמישים בלבד קדושה, ואין מוסיפין קדושה על שנת החמישים בשנת החמישים ואחת. ומקשה הש"ס, לחכמים שחולקים על רבי ישמעאל אמאי כתיב "יִוָּבֵל הוּא שְׁנַת הַחֲמִישִׁים שָׁנָה תְּהִיָּה לָכֶם", ומתרץ דבא לומר ששנת החמישים תהיה רק יובל ולא שנה ראשונה ליובל הבא, ולאפוקי מרבי יהודה דנדרים הנראה לעיל.

ד. לפי זה יש שני פירושים מה בא ללמד הפסוק "יִוָּבֵל הוּא שְׁנַת הַחֲמִישִׁים שָׁנָה תְּהִיָּה לָכֶם": א. שאין מוסיפין על יובל בשנת חמישים ואחת. ב. שאין מונין בשנת היובל גם שנה אחת לשנה הבאה. והנה לימוד הראשון אינו אלא לרבי ישמעאל, אבל לרבנן שעבדים יוצאים רק ביו"כ פ' אין צורך ללימוד זה. ולימוד שני הוא רק לפי חכמים של רבי יהודה ששנת החמישים אינה עולה ליובל הבא. נמצא שחכמים שחולקים על רבי יהודה, וצריכים פסוק ללמד שאין שנת היובל עולה לשנה אחת של היובל הבא, אין להם

על כל תבואת הארץ, והיא שביטה מכל מיני מסחר ועסק ופריעת חוב וכיוצא בזה. רק פרט²⁴ והיתה שבת הארץ לכם לאכלה לך וכו', כן עיקר פשוטו, דשם שבתון בשבת ומועדים הונח על שביטה מעסק ומשא ומתן, כמו שצוח נחמיה וְאֶעִיד בְּיוֹם מִכְרָם צִיד כו'. ולכן לא כתוב²⁵ בפסח ושבועות, מפני שהוא עת קציר ועדיין לא נאספו התבואות והפירות, ואין בהם ממכר, רק במועדי תשרי, שכבר נאספו ונגמרו יבול השדה והאילן, והחל המשא ומתן, כתב שבתון מכל ממכר ועסק. ועיין רמב"ן (ויקרא, כג, כד, ד"ה יהיה לכם שבתון) ודו"ק.

²⁴ לא ידעתי מה התכוון המשך חכמה בזה. ואולי רצונו לומר שלאחר שאסרה תורה מלאכות הקרקע בכל תבואת הארץ, וכן איסור עסק וסחורה בתבואת הארץ, חוזר הכתוב בפסוק ו ומצוה במצות עשה, שתהיה הארץ שבת הארץ לכם לאוכלה. אבל מדנקט לשון פרט לא משמע כן. ואולי נקט לשון מושאל מהפסוק דלהלן, ועיקר כונתו לפרט מה שמוותר. ²⁵ פירוש: שבתון.

²⁶ [ז] תוכן דבריו, שבא ליישב שיטת הרמב"ם והגאונים במנין שנות השמיטין שנחלקו בזה אבות העולם, כפי שיבואר להלן. ונבאר בתחילה יסוד דבריו ליישב שיטת הרמב"ם, ובהערה הבאה איך מבאר את שיטת הגאונים.

וראוי להקדים כמה וכמה הקדמות כדי לעמוד על סוד כונתו: א. מפורש בכתוב שלאחר ארבעים ותשע שנים, תהיה השנה החמישים יובל. דהיינו שנת הארבעים ותשע היא שמיטה שביעית, והשנה הבאה לאחריה היא שנת היובל. ובזה אין חולק, כי הוא מפורש בכתובים. אבל נחלקו רבי יהודה וחכמים (נדרים סא, א) מתי מתחילים למנות את שנות השמיטה שלאחר היובל. לרבי יהודה, שנת החמישים עולה לחשבון שנה ראשונה של שמיטה הבאה, ולפי זה שנת החמישים היא גם שנת יובל וגם שנה ראשונה של שמיטה הבאה, דתניא (שם) "רבי יהודה אומר יובל עולה למנין שבוע". וחכמים סוברים ששנת היובל אינה עולה לחשבון שמיטה הבאה, ומתחילים למנות שמיטה הבאה מהשנה שלאחר היובל, "יובל אינו עולה למנין שבוע".

ב. לשון הכתוב בפרשת היובל (ויקרא כה, ט) צריך ביאור, שמפסוק ט דכתיב "וְהִעֲבַרְתָּ שׁוֹפָר תְּרוּעָה בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּעֶשְׂרֵי לַחֲדָשׁ בְּיוֹם הַמִּפְרִים תְּעַבְּרֻהוּ שׁוֹפָר בְּכָל אֲרָצְכֶם כֹּוּ וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בְּאָרֶץ לְכָל יִשְׂרָאֵל

משך חכמה

פרשת בהר, פרשת השמיטה, פסקאות א - ט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדונינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תפו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

כמבואר בספרא (בהר פרשה ב פרק ג, א) "יובל היא שנת החמשים שנה, שיכול בכניסתה תהיה מקודשת מראש השנה וביציאתה תהיה מושכת והולכת עד יום הכיפורים, שכן מוסיפין מחול על הקודש, תלמוד לומר יובל היא שנת החמשים שנה תהיה לכם, אין קדושתה אלא עד ראש השנה" ע"כ. אם כן אין לספרא פסוק ללמד שאין מונין את שנת היובל לשנה ראשונה ביובל הבא, ולכאורה היו צריכים ללמוד כרבי יהודה ששנת היובל עולה לזה ולזה, ואף על פי כן סובר התורת כהנים כחכמים של רבי יהודה ששנת היובל אינה עולה לשנה ראשונה מהיובל הבא, אבל באמת לא למדו זאת מהפסוק "יובל הוא שנת החמשים שנה תהיה לכם" כי הוא נצרך ללמד שאין מוסיפין על הקודש ביציאתו, אלא למדו זאת מפסוק אחר, דז"ל הספרא (בהר פרשה א, ו) "יכול אף שנת היובל תהיה עולה למנין שני שבוע, תלמוד לומר שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך, שני זרעים עולות למנין שני שבוע ואין שנת היובל עולה למנין שני שבוע" ע"כ.

הנה מבואר מהספרא לומד שאין שנת היובל עולה למנין שני שבוע מדכתיב (ויקרא כה, ג-ד) "שש שנים תזרע שדך כר' ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ", ששמיטה היא רק לאחר שש שנים שמוטרים בזריעה ולא חמש שנים של זריעה, ושנה אחת יובל, שהרי בשנת היובל אסורה עבודת הקרקע כבשמיטה, ואם תעלה שנת היובל לחשבון השמיטה לא יהיו שש שנים של זריעה אלא חמש.

והשתא נתבאר לנו שיטת הרמב"ם כראוי בס"ד, דסובר כהתורת כהנים וכל דבריו ממש ככפתור ופרח.

אלא שראיית הספרא צריכה ביאור, דהנה בנדרים דוחה הש"ס ראייה זו דהכי גרסינן בנדרים (סא, א) "אמרו לו לרבי יהודה, הרי הוא אומר שש שנים תזרע שדך ואין כאן אלא חמש, אמר להם לדבריהם הרי הוא אומר ועשת את התבואה לשלש השנים הרי כאן ארבע, אלא איכא לאוקמה בשאר שני שבוע, דילי נמי איכא לאוקמה בשאר שני שבוע" ע"כ. ופירש הר"ן וז"ל "הרי הוא אומר שש שנים תזרע וכו' - דמשמע דלעולם קודם איסור שביעית מותר לזרוע שש שנים, ולדבריהם בשמיטה שלאחר היובל אינו מותר אלא חמש שנים, שהרי היובל אסור בזריעה וכשיגיעו שש שנים תהא שנה ששית שנת השמיטה: לדבריהם - דסבירא לכו דקרא בכולהו שנים משמע הרי הוא אומר ועשת התבואה לשלש השנים, ועל כרחין ליכא לאוקמה בשמיטה של שנת מ"ט, שהרי זרע של מ"ח צריך שיספיק מ"ח ומ"ט ונ"א עד הקציר של נ"א, אלא איכא לאוקמה בשאר שני שבוע שאינו סמוך ליובל מלפניו, ובכי האי גונא סגי בשלש שנים שהזרע של ששית יספיק לששית ולשביעית ולשמינית עד הקציר: דילי נמי - האי קרא דשש שנים תזרע דקא

פסוק ללמוד שאין מוסיפין על יובל ביציאתו, ועל כורחך סוברים דלא כרבי ישמעאל, ורבי ישמעאל שצריך לימוד שאין מוסיפים בשנת החמישים ואחת, אינו יכול ללמוד ששנת החמישים אינה עולה ליובל הבא, כיון שאין לו פסוק על זה, ועל כורחך רבי ישמעאל סובר כרבי יהודה ששנת היובל עולה הן ליובל והן לשנה אחת מיובל הבא, כיון שאין מיעוט למעט זאת, ומזה למדו התוס' בראש השנה (ט, א ד"ה לאפוקי) שהלכה כרבי יהודה, כיון שבראש השנה (ח, ב) מוכיח הש"ס שהמשנה דקתני שראש השנה ליובל באחד בתשרי, והיינו אף לשילוח עבדים כרבי ישמעאל בן רבי יוחנן בן ברוקא, וכיון שסתם משנה כרבי ישמעאל, והוא על כורחך סובר כרבי יהודה, שמע מינא שהלכה כרבי יהודה ששנת היובל עולה למנין שמיטה הבאה.

ועל פי זה יש לתמוה על שיטת הרמב"ם, שלכאורה סותר את עצמו, שפסק בהלכות שמיטה ויובל (י, יד) כרבי ישמעאל, וז"ל "מר"ה עד יום הכפורים לא היו עבדים נפטרים לבתייהן ולא משתעבדין לאדוניהן, ולא השדות חוזרות לבעליהן, אלא עבדים אוכלין ושותים ושמיחים ועטרותיהם בראשיהם, כיון שהגיע יום הכפורים תקעו ב"ד בשופר נפטרו עבדים לבתייהן וחזרו שדות לבעליהן" עכ"ל. ואף על פי כן פסק כחכמים ששנת היובל אינה עולה למנין היובל הבא, דז"ל הרמב"ם בהלכות שמיטה ויובל (י, ז) "שנת יובל אינה עולה ממנין שני שבוע, אלא שנת תשע וארבעים שמיטה ושנת חמשים יובל, ושנת חמשים ואחת תחלת שש שנים של שבוע וכן בכל יובל ויובל" עכ"ל, ולפי המבואר בש"ס ובשיטת התוס', לכאורה מזכיר הרמב"ם שטרי לבי תרי.

וליישב שיטת הרמב"ם, מביא המשך חכמה את שיטת התורת כהנים, שממנה פסק הרמב"ם שיטתו לפסוק כרבי ישמעאל וכחכמים דרבי יהודה, דז"ל הספרא (בהר פרשה ב, פרק ב, א) "וקדשתם את שנת החמשים שנה מה תלמוד לומר, לפי שנאמר בעשור לחודש, שיכול אין לי שנה מתקדשת אלא בעשור לחודש, וכשהוא אומר וקדשתם את שנת החמשים שנה מלמד שהיא מתקדשת מראש השנה, אמר רבי יוחנן בן ברוקא לא היו עבדים משועבדים נפטרים לבתייהם ולא שדות חוזרות לבעליהם אלא אוכלים ושותים ושמיחים ועטרותיהם בראשיהם עד שהגיע יום הכיפורים, הגיע יום הכיפורים תקעו בשופר, חזרו שדות לבעליהם ועבדים נפטרים לבתייהם" ע"כ.

מבואר שהתורת כהנים סובר כרבי ישמעאל שעבדים אינן משתעבדים מראש השנה, ולכן סובר שיש ללמוד מהפסוק "יובל הוא שנת החמשים שנה תהיה לכם" שאין מוסיפין על קדושת היובל בשנת החמישים ואחת,

משך חכמה

פרשת בהר, פרשת השמיטה, פסקאות א - ט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תפו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

התבואה לשלש השנים עיין לקמן בתורת כהנים פרק ד פסקא ו דבר אחר לשלש השנים לשמיטה וליובל ולמוצאי יובל, דפירושו דחשיב שלשה שנים שלמים, ולא קשיא מידי קושית ר' יהודה, וכן סבר הרמב"ם להלכה.

[ח]

ובזה זכינו²⁷ לגלות סוד מופלא, דהגאונים ז"ל המציאו דין חדש במנין השמיטות, ומרן השליט בכסף משנה גילה טעמים ז"ל,

נוהג, כדי לחשב מתי היא שנת שמיטה, כיון שבכל חמישים שנה יש שנה אחת יותר, ואי אפשר לחשב רק שבעה שבעה, אבל לרבי יהודה לעולם אין צורך לחשב מתי הוא היובל, אלא רק כדי לדעת מתי יש לנהוג דין יובל, אבל בזמן שאין דין יובל אין צריך למנות יובל כלל, אלא שבעה שבעה לעולם.

והנה שיטת הגאונים על פי ביאור הכסף משנה (שמיטה ויובל י, ה) שרק בזמן בית המקדש הראשון היו מונין יובל ולאחריו שנה ראשונה לשמיטה כשיטת חכמים, אבל לאחר חורבן בית ראשון, לא היו אין מונין יובלות כלל, כרבי יהודה ששנת היובל עולה למנין שמיטה הבאה. והכסף משנה (שם) תמה מאוד על שיטה זו, שהרי היא שיטה שלישית דלא כרבי יהודה ודלא כחכמים, וכתב שאולי מצאו איזה שיטה כזו באיזה מקום.

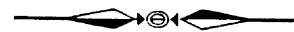
אבל לאור המבואר לעיל בשיטת תורת כהנים יתגלה לנו סוד מופלא זה בעומק שיטת הגאונים, דהנה אם נתבונן במקור ההלכה מנין לומדים ששנת היובל אינה עולה למנין שמיטה, נבחין שיש הבדל גדול מאוד מהיכן ילפינו לה, דאם נלמד זאת מהפסוק של יובל היא שנת החמישים, אם כן אין תלוי דין זה אם נוהג דין יובל או לא נוהג, אלא שלאחר כל שבעה שמיטין יש למנות שנת חמישים, והיא יובל, ואינה בחשבון שנת השמיטה הבאה, והיא שיטת חכמים דרבי יהודה, ולכן בגמרא בערכין (שם) אמרו שלחכמים מונין יובל כדי לקדש שמיטין, אפילו שאין נוהג דין יובל.

אבל אם לומדים זאת מהפסוק של תורת כהנים שש שנים תזרע כו' כנ"ל אם כן רק כאשר חסר שש שנים של זריעה אין עולה שנת היובל למנין, אבל אם אין נוהג דין יובל, כאשר אין רוב ישראל בארץ הקודש, אז שנת החמישים כן עולה למנין שמיטה הבאה, שהרי מתקיים הכתוב שש שנים תזרע כו', והיא היא שיטת הגאונים המופלאה, שאינה שיטה חדשה אלא היא שיטת התורה כהנים המכרעת, שהגאונים פסקו כמותה, לכן בזמן בית ראשון שהיה נוהג דין יובל כיון שהיו רוב ישראל על אדמתן היו מונין יובל, ולא היתה שנת היובל עולה למנין שמיטה הבאה, ולאחר חורבן בית ראשון לא היו מונין יובל וכן הוא בזמן הזה.

השנה דף ט א ד"ה ולאפוקי, דלרבנן דפליגי על ר' יהודה, על כרחך סברי דלא כר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא דיובל משמט מתחילתו, דהכא חזינא דתורת כהנים סובר כר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא לקמן פרק ב פסקא א, וסבר דיובל היא שנת החמישים קא אתי דאין מקדישין בסופה, כמפורש לקמן פרק ג פסקא א, ובכל זאת אין היובל עולה למנין מהך קרא דשש שנים תזמור וכו', והא דדחינו להך ראייה בנדריים סא א מועשת

מקשיתו לי מיניה, איכא לאוקמה בשאר שני שבוע שאינו סמוך ליובל מאחריו עכ"ל. ולפי זה צריך ביאור מה ישיב הספרא על הקושיא מהפסוק ועשת את התבואה לשלש השנים הרי כאן ארבע, ועל כורחך הלך אחר רוב שנים.

לזה כתב המשך חכמה שהספרא (בהר פרשה ג, פרק ד, ו) מיישב קושיא זו שמפרש שמה שכתבה תורה שעשתה תבואה לשלש שנים אפשר לפרש בדרך אחרת, וז"ל "ועשת את התבואה לשלש השנים, לשישית ולשביעית ולמוצאי שביעית, ד"א לשלש השנים ולשביעית וליובל ולמוצאי יובל" ע"כ. הנה לפירוש השני יהיה פירוש הכתוב שלש שנים שלמות, ולפי זה כונת הספרא לומר שיש שני פירושים בפסוק "לשלש שנים", בשאר שנים פירושו שנים שאינן שלמות חצי שישית, שביעית, וחצי שמינית, וביובל שלש שנים שלמות מחצי שישית עד חצי שביעית, מחצי שביעית עד חצי יובל, ומחצי יובל עד חצי מוצאי יובל. ולפי זה לא קשיא מידי, דבאמת מהא דכתיב שש שנים מוכח ששנת היובל אינה עולה, שאם כן אין לנו שש אלא חמש, ומה דכתיב ועשת לשלש שנים, היינו ב' פירושים.

²⁷ ולאחר שביאר המשך חכמה את שיטת הרמב"ם על פי התורה כהנים, מיישב המשך חכמה את שיטת הגאונים המובא ברמב"ם (שמיטה ויובל י, ה). וראוי להקדים: א. אין היובל נוהג אלא בזמן שרוב ישראל על אדמתם, ובבית ראשון בלבד היה דין יובל, אבל לאחר חורבן בית ראשון, ואפילו בבית שני לא היה נוהג דין יובל, כמבואר כל זה בגמרא ערכין (לב, ב). ב. לעיל נתבאר שנחלקו רבי יהודה וחכמים אם שנת היובל עולה למנין שמיטה, ומבואר בערכין (לג, א) דלרבנן ששנת היובל אינה עולה למנין שמיטה, לעולם מונין יובל כדי לדעת מתי היא שמיטה, אפילו כשאין נוהג דין יובל שאין רוב ישראל על אדמתם. ולרבי יהודה אפילו כשהיובל נוהג עולה שנת היובל למנין שמיטין. ג. לפי זה, לחכמים לעולם יש למנות שנת חמישים אפילו אם אין היובל

משך חכמה

פרשת בהר, פרשת השמיטה, פסקאות א - ט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תפו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

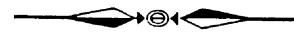
[ט]

כ(ה, ו-ז) וְהִיְתָה שֶׁבֶת הָאָרֶץ לְכֶם לְאָכְלָהּ לֶךָ וְלַעֲבָדֶיךָ וְלַאֲמָתֶיךָ
וְלַשְׂכִּירֶיךָ וְלַתּוֹשְׁבֵיךָ הַגֵּרִים עִמָּךְ: וְלִבְהִמְתַּךְ וְלַחֵיה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ
תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָה לְאָכְלָהּ:

מדוע כתוב "תהיה כל תבואתה לאכול"

כ(ה, ו) והיתה שבת הארץ לכם לאכלה. מן השבות אתה אוכל,
ואי אתה אוכל מן השמור²⁸ כו' (תורת כהנים בהר, פרשה א, ה).
ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול
השמור²⁹.

דסברו שבזמן שהיובל נוהג עבדי כרבנן, ואין היובל נכנס במנין
השמיטות, שמאחר שקדושת היובל לחוד כו', אבל בזמן שאין
היובל נוהג, כיון שאין קדושה נוהגת בשנת החמשים יותר משאר
השנים, דין הוא שיכנס היובל בכלל שני השבוע, כיון שאין לו
קדושה כו' ונמצא, שסברא זו שאני כותב דלא כמאן וכו' או אפשר
שהיא סברא שלישית שמצאוה הגאונים בשום מקום עכ"ל. ולפי
זה יאיר לנו כאור נוהג, דהדעת שלישית המכרעת היא דעת
התורת כהנים, דיליף מן קרא דשש שנים תזרע שני זרעים עולים
וכו' אם כן בבית שני שלא נהגו בה יובל, שאין כל יושביה עליה
(ערכין לב, ב) ומותרת בחרישה וקצירה היא עולה למנין שבוע,
אבל סוגיין דערכין קאי לרבנן דמיייתי בנדרים סא א מברייתא
דיליף יובל היא שנת החמשים שנה, ואי אתה מונה אחת אף בזמן
דלא נהגה יובל, וכמו דכתיב שנת החמשים כו' תהיה לכם. ודו"ק
בכל זה.

[ובדרך אמונה (שם), האריך בביאור שיטות הראשונים בדין אכילה מן
המשומר, דלרש"י והרמב"ם מותרים פירות משומרים אף באכילה,
דמפרשים שהתורת כהנים אוסר אכילה רק לבית שמאי, דלא כפירוש
התוס' רי"ד] ולרבינו אסור באכילה ובהנאה, ולתוס' רי"ד אסור באכילה
ומותר בהנאה].

[אבל יש לדקדק בדברי המשך חכמה, דהנה בדרך אמונה (שם) כתב דלתוס'
רי"ד (יומא פ"ג, א) שלמד איסור אכילה מן המושמר מהאי תורת כהנים,
איך לאסור אלא אכילה כלשון הכתוב "לאכלה" ולא מן המשומר אבל הנאה
מותרת, ועל פי זה כתב שמותר לדבריו להאכיל לבהמתו, אם כן יש לדקדק,
מדוע חזר הכתוב ומפרש "תהיה כל תבואתה לאכול" להתיר אכילת
בהמתו, בלאו הכי היא מותרת, דמהיכי תיתי לאסור אכילת בהמה, הא רק
אכילה מפורש בכתוב לאסור. ונראה בזה, דהנה לעיל מיניה איתא בספרא
(שם, ג) וז"ל "ואת ענבי נזיריך לא תבצור, מן השמור בארץ אין אתה בוצר"
ע"כ, וכתב בדרך אמונה (שם), שמכך למד רבינו תם לאסור שמור אף
בהנאה, לפי זה יש לומר, דלפיכך מפרש הכתוב בפסוק ז' דשמור מותר
בהנאה, שלא תלמד מדרשה דלעיל לאסור בהנאה, והא דאסרה תורה לבצור
אף על פי שמותר בהנאה, יש לומר דיש שני איסור: א. לבצור לשם אכילה
מן המשומר. ב. לאכול מן המשומר אפילו לא בצר. לפיכך חילקה התורה
את איסורם].

²⁹ תמצית דבריו: הא דכתיב "תהיה כל תבואתה לאכול", בא
ללמד ששמור מותר באכילת בהמה.

²⁸ [1] תוכן דבריו, ליישב, מדוע כתוב בפסוק ז "תהיה כל תבואתה לאכול",
ולכאורה על כרחך לדרשה הוא בא, דבפשט הכתוב הוא מיותר. ומבאר
המשך חכמה, דבא הפסוק להתיר להאכיל לבהמתו מן המשומר, דתניא
בתורת כהנים (ספרא בהר פרשה א, ה) "והיתה שבת הארץ לכם. מן השבות
בארץ אתה אוכל, ואין אתה אוכל מן השמור, מיכן אמרו שדה שנטייבה,
בית שמאי אומרים אין אוכלים פירותיה בשביעית, ובית הלל אומרים
אוכלים" ע"כ. פירוש "שבת הארץ" לכאורה מיותר, ומפרש הספרא, דבא
ללמד שלא רק מצוה היא להפקיר, אלא שאסור לאכול מן המשומר אלא מן
המופקר, ומה שאמרו מכאן אמרו כו' הוא תוספת, כלומר, איסור אכילה
אסור גם לבית הלל, אבל מוסיפים בית שמאי ממה שאסרה תורה לאכול מן
המשומר, לאסור גם מן השדה שנעבדה, ובוה חולקים בית הלל, אבל איסור
אכילה מן המשומר גם לבית הלל אסור, כך נראה שמבאר המשך חכמה
דברי התורת כהנים, [ובדרך אמונה (ה, יב) ביאור ההלכה ד"ה בד"א] מביא
תוס' רי"ד ביומא (פג, ב) דמפרש כך את דברי התורת כהנים, ועל פי זה
מיושב היטב מדוע כתוב בפסוק ז "תהיה כל תבואתה לאכול", דבא ללמד,
שלא אסרתי לך אלא אכילה, אבל לבהמתך אתה מותר להאכיל אף מן
המשומר. וזה פשט הכתוב, משבת הארץ תאכל רק אתה כו', אבל לבהמתך
תהיה כל תבואתה לאכול, אף מן המשומר.